

Ludvig Zsuzsa: Ukrajna „rég-új” vezetés alatt
(2010. február 18.)

Ukrajnában elnöki-parlamentáris politikai rendszer van érvényben, amelyben az elnök szerepe számos területen meghatározó. Nem véletlen, hogy a legutóbbi, 2010. januári elnökválasztáson minden magát valamire tartó ukrán politikus elindult. Az ország belpolitikai instabilitása nem csekély mértékben abból fakad, hogy Ukrajnában már évek óta ugyanazon néhány politikus harcol egymással, időnként elhithetve magukkal és a környezetükkel is, hogy képesek együttműködni. Az elmúlt évek tapasztalatai szerint viszont ezek a régi arcok nem képesek tartós együttműködésre, miközben az ország lakossága is erősen megosztott, nem tud egy-egy személy mögé nagy többségében felsorakozni. Ukrajnában pártok, politikai erők helyett sokkal inkább egyes személyek küzdenek egymással, s a szavazatok is személyeknek szólnak. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy nincsenek tiszta kategóriák az egyes politikusok hovatartozását illetően. Leegyszerűsítés nyugatbarát vagy oroszellenes, szociálisan érzékeny vagy liberális beállítottságú politikusokról – még kevésbé pártokról – beszélni. Az eredeti (vagy annak vélt) álláspontokat ugyanis a pillanatnyi, a hatalom elérésének vagy éppen megtartásának célja felülírhatja.

A 2010. évi ukrán elnökválasztás nyertese kis többséggel az a Viktor Janukovics, aki korábban miniszterelnökként már kétszer is az ország élén állt. Mit várhatunk Ukrajna új elnökétől az elkövetkező időszakban? Mi az, ahol nem várható változás, és mely területeken vélhetőek lényegesebb elmozdulások? S nem utolsósorban, hogyan lesz képes a gazdasági válság alatt összeroppant ukrán gaz-

daság kilábalni a mély recesszióból a megváltozott politikai feltételek mellett?

Bár a nemzetközi közösség egyfajta „Ukrajna-fáradtságban” sietett leszögezni, hogy a választások eredményét legitimnek tekinti, korántsem valószínű, hogy az ország belpolitikai konszolidációs pályára lép. A lakosság etnikai, nyelvi, kulturális megosztottsága és a vezető politikai erők továbbra is várható együttműködési kép telensége illúzióvá teszik ezt. Ráadásul Julia Timosenko miniszterelnök sem kész elismerni vereségét, ami további súlyos bizonytalansági tényező. A lakosság közben belefáradt a vezető politikusok közötti huzavonákba. Ezt mi sem jelzi jobban, mint hogy a szavazók hatvan százaléka nem hitt abban, hogy az elnökválasztás pozitív változásokat hoz, mintegy fele szerint pedig a szavazások egyáltalán nem fogják befolyásolni az ország jövőjét. Noha az elkövetkező hetek alkukötésekkel, partnerkereséssel fognak eltelni, várhatóan csak ideiglenes koalíciók köttetnek. Amennyiben pedig nem lesz meg a szükséges parlamenti támogatás az új elnök mögött, akár előrehozott parlamenti választásokkal is számolni kell. Megoldást a politikusok új generációjának fellépése jelenthetne hosszabb távon.

Mindez természetesen kihat a válságkezelés rövid és középtávú lehetőségeire is. Például igen megfontolandóvá teszi a társadalmilag súlyos terhekkal járó lépések megtételét, többek között néhány égető reform (például a nyugdíjreform, vagy az energiareform) megkezdését. Janukovics vezetése alatt ugyan a gazdaság a korábbi – kedvezőbb külgazdasági környezetet jelentő – időkben virágzott, most azonban egy válság által erősen sújtott országot kell vezetnie.

Az ukrán gazdaság egyike a válság által legsúlyosabban érintett európai gazdaságoknak. Éves szinten 2009-ben mintegy 16 százalékkal zuhant a GDP, még nagyobb mértékben, közel 22 százalékkal esett az ipari termelés. Jelentősen emelkedett a munkanélküliség, és több év óta először számottevő mértékben csökkentek a reáljövedelmek. Nem véletlen, hogy az elnökválasztást megelőző kampányban szinte minden jelölt nagy hangsúlyt fektetett a szociális ígéretekre, s október végén – az ekkor még ellenzékben lévő, Janukovics vezette Régiók Pártja kezdeményezésére – egy új szociális törvénycsomag aláírására is sor került. A Világbank kalkulációi szerint ez utóbbi intézkedések nélkül is mintegy nyolc százalék körül volt várható a 2010-es GDP-hez viszonyított költségvetési hiány. Tovább növeli a nehézségeket, hogy a mai napig nincs elfogadott költségvetése az országnak, ami viszont a válságmenedzselés folytatására hivatott újabb IMF-hitelcsomag nyújtásának lenne előfeltétele. Mindeközben a 2009. januári orosz-ukrán gázmegállapodással összefüggésben hónapról hónapra fenyeget, hogy Ukrajna nem tudja időben rendezni a gázzsámlát a Gazprommal.

A problémák tehát tetemesek, bár a válságból való kilábalás jelei már mutatkoznak. A nagyon alacsonyra csökkent bázishoz képest növekedésnek indult a gazdaság, az ipari termeléssel egyetemben. Csökkent az inflációs szint, és stabilizálódni látszik a hrivnya árfolyama is. Külön ajándék az egyoldalú exportszerkezettel rendelkező ukrán gazdaság számára, hogy részben a nemzetközi autópár-megmentési törekvéseknek köszönhetően az acélipar világszintű helyzete javulóban van. Az acélipar az ukrán kivitel mintegy negyven százalékát adja. Úgy tűnik, Ukrajna másik potenciális kitörési pontjára, a mezőgazdaságra egyelőre az

időjárás jobban hat, mint maga a gazdasági válság, bár vélhetően ez utóbbi még ezen a területen nem fejtette ki teljesen hatását. A nemzetközi szervezetek 2010-re, bár igen szerény mértékben, de növekedést prognosztizálnak.

Egy valamire biztos számíthat Ukrajna. Ahogy már a válság kezdetekor nyilvánvalóvá vált, a válság által az egyik leginkább érintett európai államot, Ukrajnát a nemzetközi közösség nem hagyja „bedőlni”. Az ország geopolitikailag fontosabb annál, hogy ez bekövetkezessen. Az Oroszország és az Európai Unió között fekvő, mintegy negyvenhat millió lakosú ország stabilitása Európa és a világ számára egyaránt lényeges, azért még tetemes anyagi áldozatot is érdemes hozni. A nemzetközi közösség a válság kezdetekor IMF-köldökzsinórra helyezte Ukrajnát. Ez a köldökzsinór azonban a korábbi IMF-gyakorlathoz viszonyítva igen rugalmas fessességű, enged, ha a baj nagy. Például a Nemzetközi Valutaalap beletörődött, hogy nem történt meg a választások előtti időkből a tervezett gázáremelés, s az IMF-fel dacolva hozták meg az új szociális törvényt is. Bár a válság előtti időkből kialakult feltételrendszerek általában, tehát máshol is fellazultak, Ukrajna esetében különösen nagyfokúknak tűnik az elnézés. Erre akár az új vezetés rá is játszhat majd. Azonban az sem zárható ki, hogy a Nemzetközi Valutaalap a belső politikai helyzet tisztázódását, azaz a választási eredmények lezárását követően már szigorúbb lesz, s következetes, vele egyeztetett és a feltételek betartására törekvő magatartást fog megkövetelni. Ez viszont mindenképpen megszorításokkal jár majd.

Milyen lesz az ország külpolitikai és külgazdasági irányultsága? Talán e téren várható a legnagyobb elmozdulás az elmúlt négy-öt évhez képest, amikor az inga az eurointegráció irányába lendült ki

szemben a korábbi években Kucsma elnökhöz köthető „multivektoros” politizálással, amely egyszerre kívánt a keleti és a nyugati szomszédoknak megfelelni, s ebből a helyzetből országa számára a legtöbbet kihozni. A kucsmai hagyományokhoz való visszatérés prognosztizálható az új elnök vezetése alatt. (Ilyen irányban mozdult el egyébként már Timosenko kormányfő is.) A befutó Janukovics folytatni kívánja az Európai Unió irányában megkezdett integrációs folyamatot. Folytatódni fognak a tárgyalások az EU és Ukrajna közötti társulási megállapodásról is, amelynek része a két entitás közötti szabad kereskedelem célkitűzése, de vissza kívánnak fordulni a narancsos forradalom után otthagytott FÁK-on belüli integrációs csoportosuláshoz, az Oroszországot, Belorussziát és Kazahsztánt tömörítő Egységes Gazdasági Térséghez is, amely jelenleg deklarálva a vámuniós lépcsőnél tart. Bár Ukrajna számára a külgazdasági kapcsolatok mostani jellegéből és arányaiból kiindulva ez a fajta kétirányú integrálódás kétségtelenül előnyös lenne, igen kérdéses, hogy megvalósítható-e? Ukrajnának sokak szerint választania kell a két út között. Ennek egyik fő oka azonban éppen az Európai Unió és Oroszország közötti kapcsolat fejlődésének megfeneklése. A rossz, a holtpontról igen nehezen kimozduló viszony lehet az egyik legnagyobb akadálya annak, hogy ez a fajta most újra előtérbe került ukrán vízió – legalább rövid és középtávon – nem valósulhat meg. Hosszabb távon természetesen nem zárhatjuk ki a lehetőségét egy Oroszországot is magába foglaló, s a többi európai posztszovjet államot is integráló egységszerű európai gazdasági térség kialakulásának.

Mindenesetre Ukrajna és Oroszország között az új elnöki periódusban közeledésre számíthatunk. Ez a kiengesztelő-

dési folyamat lényegében már a közelmúltban megkezdődött, éppen a korábban oroszellenesnek kikiáltott ukrán miniszterelnök, Julia Timosenko személye révén, akit Putyin miniszterelnök is egyre inkább partnerének tekintett. Ebben a vonatkozásban tehát nincs éles különbség a két jelölt szándékaiban. Lényeges eltérés jelentkezhet azonban a közeledés módja és mélysége tekintetében. A Janukovics-vezetés engedékenynek mutatkozhat például olyan, az orosz fél számára jelentőségteljes kérdésben, mint az ukrán gázvezetékrendszer tulajdonlása. Az energia-kérdések teljes újraértékelése Oroszország oldaláról azonban nem várható. Moszkva számára előnyös, hogy üzleti alapokra helyeződött Ukrajnával a gázszállítások ügye, és várhatóan nem kívánja felülvizsgálni egyéb, Ukrajnát is érintő energetikai döntéseit (például a részben Ukrajna elkerülését célzó Déli Áramlat és Északi Áramlat projekteket) sem.

Ukrajna NATO-hoz való csatlakozásának ügye sem jelent vízváltást a két politikai vezető között. Míg Janukovics számára Ukrajna semlegessége megtartandó érték, következésképpen a NATO-tagság nem kitűzött célja, sőt várhatóan Moszkva új biztonságpolitikai elképzelései mögé áll majd. A NATO-tagságtól lényegében elállt Timosenko miniszterelnök is. Ez utóbbi ugyanis azzal, hogy – egyébként teljesen érhető módon – a NATO-tagságra vonatkozó ukrán döntést referendumhoz kötné, a „nem” felé vinné az országot. Juscsenko elnök leköszönésével gyengülni fognak az európai uniós tagsági ígéret erőltetését célzó ukrán hangok is, habár maga az eurointegrációs folyamat várhatóan nem reked meg, „csak”, lényegesen lassul. Ez tulajdonképpen jól is jön az Ukrajna kérdésében bizonytalan és megosztott Európai Uniónak, mint ahogy uniós érdek tulajdonképpen az orosz-ukrán közeledés is. (Az

ukrán eurointegrációs folyamat legutóbbi eredménye, hogy 2009 decemberében Ukrajnát felvették az európai Energiaközösségbe.)

Hogyan hatnak a fenti változások a magyar-ukrán viszonyra? Az ukrán elnök személyében beálló változás vélhetően nem hat lényegesen a kétoldalú kapcsolatrendszerre. Annál is inkább nem, mivel – szerencsére – a magyarországi politikai erők egyik ukrán politikai csoportosulás irányában sem különösebben elkö-

telezettek, s várhatóan az új ukrán vezetéssel együtt fognak tudni működni. Az orosz-ukrán közeledés is javunkra válhat, hiszen mindkét ország fontos partnerrünk, ráadásul energetikai biztonságunk szempontjából sem közömbös a két ország viszonya. Mindezen túlmenően a kárpátaljai magyar lakosság ügyét tekintve is inkább pozitívak, mint negatívak lehetnek a változások, még akkor is, ha megszoktuk, hogy a választási ígéretetek nem teljesülnek mindig.

**A VÁLOGATÁST HUGYECZ ATTILA,
A VKI MUNKATÁRSA KÉSZÍTETTE**